

X | 6,136

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

MANJ RAZVITA OBMOČJA V BELI KRAJINI

Ivo PIRY

Ljubljana, 1982

Inštitut za geografijo Univerze
Edvarda Kardelja v Ljubljani

MANJ RAZVITA OBMOČJA V BELI KRAJINI

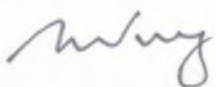
Naročnik: Raziskovalna skupnost Slovenije
PORS - 11

Sofinancer: Občinski raziskovalni skupnosti
Črnomelj in Metlika

Nosilca:

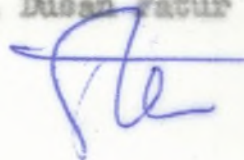
mag. Dušan Plut

Ivo Piry

Direktor:

mag. Dušan Fatur

Ljubljana, 1982

K A Z A L O

	Stran
1. Uvod	1
2. Osnovne karakteristike obravnavane pokrajine	2
2.1. Naravnogeografski elementi kot dejavnik raz- voja Bele krajine	3
2.1.1. Reliefne, geološke in pedološke razmere v Be- li krajini	4
2.1.2. Klimatske in vegetacijske značilnosti	5
3. Demografski in ekonomski razvoj do leta 1945	9
4. Prostorski učinki industrializacije in urba- nizacije v Beli krajini	12
5. Manj razvita območja Bele krajine	16
5.1. Opredelitev manj razvitih območij Bele kra- jine	17
5.2. Osnovni elementi demografskega razvoja	18
6. Izhodišča nadaljnjega proučevanja Bele kra- jine	20
7. Seznam literature	22
8. Priloga kart in tabel	24

1. U V O D

Bela krajina predstavlja pretežno kraško pokrajino z omejenimi naravnimi možnostmi za gospodarski razvoj. Občina Črnomelj, ki poleg občine Metlika predstavlja teritorialni okvir obravnavanega območja, je vse do leta 1980 spadala med manj razvite občine SR Slovenije. Danes celotno območje občine zaradi pospeševanja razvoja v zadnjem desetletju ne sodi več med manj razvita območja Slovenije. Kljub temu moramo govoriti o zaključenih geografskih območjih, ki se po svoji regionalni strukturi in pokrajinski podobnosti, še vedno pod doseženo stopnjo razvoja v obeh belokranjskih občinah.

Zato je treba v okviru Bele krajine opredeliti območja, ki v razvoju sastaajajo, kljub politiki skladnejšega regionalnega razvoja. Območja manjše razvitosti smo ugotavljali na nivoju posameznih krajevnih skupnosti oziroma njim pripadajočih naselij ter zaključenih funkcijskih območij. Pri našem proučevanju razvojnih tokov in doseženih stopenj razvoja smo izhajali iz osnovnih značilnosti te pokrajine, ki še vedno ohranja poteze agrarne pokrajine z vsemi značilnostmi agrarnega gospodarjenja, v kateri se vedno močneje odražajo učinki hitro napredujoče industrializacije in ki postaja vedno bolj pomembna kot rekreacijsko-turistično območje.

V prvi fazi raziskave smo opredelili nekatere pomembnejše naravno geografske in družbenogeografske elemente, ki bodo pri nadaljnjem delu predstavljali izhodišče za ugotavljanje razlik v stopnji in poteku razvojnih tokov v pokrajini. Zato smo se v tem delu naslonili na dosedanja proučevanja, ki so jih opravili nekateri geografi raziskovalci in na osnovi teh skušamo podati sintetičen pregled osnovnih dejavnikov razvoja v tej pokrajini.

2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE OBRAVNAVANE POKRAJINE

V okviru Slovenije predstavlja Bela krajina tako po površini kot po številu prebivalstva razmeroma majhen del, saj meri 600 km² in ima 25.210 prebivalcev. Kljub temu pa ima ta pokrajina zaradi svoje specifične obmejne republiške lege, zanimivega zgodovinskega razvoja in naravnegeografskih potez, posebno mesto v slovenskem prostoru. Predvsem je značilna odmaknjenost tega območja od dogajanj v osrednjem delu Slovenije. Gorjanci so zlasti v preteklosti kot tudi danes predstavljali pregrajo. Prav odmaknjenost je dala svojstven pečat razvoju te pokrajine.

Individualnost Bele krajine glede na druge slovenske pokrajine nas vodi k podrobnejši obravnavi elementov, ki dajejo ton takšnemu položaju. Tu je predvsem v ospredju prometna dostopnost in nasploh stanje materialne infrastrukture, ki bo podrobno obravnavano v drugi fazi raziskave. Ob tem ne gre prezreti procesov, ki jih sproža industrializacija te pokrajine, ki se povsod ne kažejo v enaki podobi in tudi ne istočasno. Pri tem se pokaže pomembnost naravnegeografskih dejavnikov, ki so imeli pomemben vpliv na dinamiko razvoja pokrajine. Naravni elementi so odločilni pri agrarni izrabi zemljišč, ki predstavlja pomembno postavko gospodarjenja s prostorom v Beli krajini. Leta 1971 je bilo namreč še vedno več kot 58% agrarnega prebivalstva. Tipične klimatske poteze, reliefna izoblikovanost, tla in vodni viri so pogojevali razvoj poselitve v Beli krajini, danes pa dobivajo z razvojem industrije in turistično-rekreativne dejavnosti nov pomen.

Hiter razvoj v zadnjih dveh desetletjih še ni povsem zbrisal razvojnih značilnosti podedovanih v zgodovinskem razvoju. Historično-genetski dejavniki, ki se kažejo v populacijskem in ekonomskem razvoju Bele krajine se prepletajo z učinki industrializacije.

Zato tudi danes srečujemo v Beli krajini vasi, kjer še vedno prevladuje kmečko prebivalstvo in naselja, kjer kmečkega prebivalstva skoraj ni. Industrializacija z deagrarisacijo in urbanizacijo poteka v Beli krajini zelo neenakomerno, na obsežnem območju se kažejo šele prvi učinki, v območju krajev z industrijo pa razpoznavamo že zadnje faze teh procesov. (D.Plut, 1974, 2)

Hitre spremembe po drugi svetovni vojni so privedle do dviga narodnega dohodka na prebivalca. Nastale so večje spremembe v infrastrukturni opremljenosti centralnih naselij, stari centrom so se pridružili novi. Z mobilnostjo prebivalstva so se povečevala gravitacijska območja večjih centralnih naselij, ki so se medsebojno prepletala z vplivnimi območji večjih regionalnih centrov v sosednjih pokrajinah. Predvsem je tu vedno močnejše sodelovanje z občinami v sosednji Hrvaški, medtem ko je povezovanje s sosednjima slovenskima občinama - novomeško in kočevsko še vedno močno ovirano s reliefno pregrado.

2.1. Naravnogeografski elementi kot dejavnik razvoja Bele krajine

V sedanji fazi družbenega razvoja Bele krajine so naravno geografski elementi potisnjeni nekoliko v ozadje. Pomen kmetijstva se je ob napredujoči industrializaciji zmanjševal, le-ta pa se je prvotno le v manjši meri naslonila na raspoložljive surovinske baze. Namestitev industrije je pritegnila predvsem številna ne-kvalificirana delovna sila, ki se je sproščala s deagrarisacijo. V zadnjem času narašča pomen naravno geografskih elementov pokrajine zaradi povečane turistično-rekreativne dejavnosti. Prav tako ne moremo zanemariti osnov za vzdrževanje kmetijske proizvodnje, ki je podlaga produkcije hrane in sodi med prioritete naloge v planih razvoja vse družbene skupnosti.

2.1.1. Reliefne, geološke in pedološke razmere v Beli krajini

Petrografska sestava je v Beli krajini eden od prevladujočih dejavnikov, ki pogojuje reliefne, hidrološke, pedološke in vegetacijske razmere kot tudi usmerjenost izrabe zemlje. Prevlada karbonatnih kamnin s značilnimi oblikami sakrasevanja se odraža v pokrajini nizkega krasa, s nekaterimi površinske tekočini vodotoki. Veliko število vrtaš in drugih depresijskih oblik pomeni močno oviro sodobnejšim načinom izrabe zemlje. Večja območja ravninskega sveta je predvsem aluvialna ravnica Kolpe, ki nima kraškega značaja, v katerega sodijo območje Zilj, Gribelj, Krasnice, Otoka in Križevske vasi. Poleg tega so večje ravne površine še severno od Črnomlja in vzhodno od Metlike v okolici Dragatuša in Dobljšč. Kraški značaj površja je vplival na sistem poselitve Bele krajine, ki je tudi zaradi pomanjkanja vodnih virov neenakomerno zasnovan.

V geološkem smislu je Bela krajina dokaj enotna. Glavni nosilec krasa je apnenec, ki pokriva večji del površja v osrednjem delu Belokranjske kotline. Apniško površje je kamnito in prepreženo s številnimi vrtašami. Prevladujejo apnenci in dolomiti iz kredne formacije. Poleg teh se pojavljajo pliocenski jezerski sedimenti, ki se so ohranili med Črnomljem, Butovajem in Dobljščami (J. Miklavčič, 1965, 1-37). Prav tako pa se pojavljajo sloji rjavega premoga kot ostanek barskih obdobj iz jezerske faze. Isjemo predstavljajo tudi terciarni flišni leporji na obronkih Dražiške gore, Radovice, ki se nadaljujejo v Gorjance. Preostali del Bele krajine pokriva mezozojske kamnine, kjer se uveljavlja sakrasevanje v različnih površinskih oblikah.

V apneških območjih so posamezni otoki dolomiti, ki se izraziteje pojavljajo na robu Belokranjske kotline. Zaradi manjše sakraselosti se tla na tej osnovi debelejša, bolj obljudena in primernajša za kmetijsko izrabo, zlasti pašnike.

Prst je skladna z značilnostmi matičnega substrata ter klime in zato različna po posebnostih območjih. Kaže na jasno genetično zaporedje talnih tipov od rendzine, preko prehodnih tipov (siva karbonatna, siverjava karbonatna, rjava gozdna), rjaverdeče do degradirane rjaverdeče prsti. Glede na podobno klasifikacije talnih tipov je razvidno, da najširše območje pokrivajo rjava tla na apnencu ter izprana tla na apnencu, osrednji del nižje kotline pa pokrivajo podsolaste rjava in rdečerjava tla. (D.Plut, 1974, 5). Značilna je neenakomerna debelina prsti, še posebej na robovih depresijskih oblik in pobočjih, kjer erozija dodatno zmanjšuje debelino prsti. To še posebej otežuje izrabo zemlje, ki po svojih značilnostih ne daje ugodnih pogojev za obdelovanje.

2.1.2. Klimatske in vegetacijske značilnosti

Bela krajina predstavlja po I.Gassu (1972, 1) prehodno klimatsko področje med klimo osrednje Slovenije in subpanonskem podnebjem. Meja poteka po zahodnem robu Bele krajine, tako da leži večina obravnavanega območja v subpanonskem podnebjem. Manjši del na zahodnem višjem obrobju pa sega v klimatsko provinco vzhodne Osrednje Slovenije.

Tabela 1: Srednje mesečne temperature in padavine za Črnomelj

°C	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
ma	82	80	75	81	114	121	93	91	120	138	123	98

(vir: D.Plut, 1974, 6)

Vsekakor so podnebne razmere za kmetijsko izrabo zemljišča eden izmed dominantnih prirodnih faktorjev, ki omejujejo razširjenost posameznih kulturnih rastlin. Zato smo pri oceni naravnogeografskih dejavnikov razvoja Bele krajine upoštevali razširjenost vinske trte kot enega izmed indikatorjev klimatskih razmer. Najugodnejša vinogradniška območja imajo srednjo letno temperaturo med 10-11°C. Podatek za postaje v Črnomlju (10,3°C) in Vikovnem (10,6°C) kažejo, da se Bela krajina uvršča med temperaturno najugodnejša vinorodna območja Slovenije. Večina belokranjskih vinogradov leži v termalnem pasu, ki se sačenja 15-40 m nad dnem Belokranjske kotline in sega do 200 - 300 m relativne višine. Prav tako vrsta aktivnih temperatur presega 3000°C in omogoča uspevanje sadnega drevja in vinske trte ter drugih kulturnih rastlin, ki so značilne za Slovenijo.

Tudi letna količina padavin, ki je razmeroma visoka (1200-1300 mm) je za večino kultur ugodna. Za potrebe vinske trte je to celo prevelika količina, poleg tega pa je rasporeditev preko leta prav za to kulturo neugodna (jesenski višek). Množina padavin je ugodna s vidika gozdarstva in živinoreje (hitra rast trave), manj pa s vidika poljedelstva, sadjarstva in še preje omenjenega vinogradništva. Neugodno vplivajo tudi nalivi in nevihte, ki se pojavljajo v letni polovici leta (junij - september), prav v vegetacijski dobi. Povzročajo manjše poplave, predvsem pa vplivajo na erozije prsti s obdelanih površin. Ob nevihtah je pogost pojav toče, ki se redno pojavlja skoraj vsako leto in naredi veliko škode na pridelkih.

Belo krajino je v klimatskem oziru razdelil D.Plut (1978, 58-59) v štiri območja:

- a) dno Belokranjske kotline, ki zavzema svet med 130-220 m nadmorske višine. To območje označujejo visoke poletne temperature, temperaturna inverzija, pogosta megla in slana, nekoliko manjša namočenost in zmanjšana vetrovnost. Zaradi ugodnejših pedoloških in reliefnih razmer je to območje gosteje naseljeno kot sicer klimatsko ugodnejše obrobje kotline.

- b) Termalni pas se začne približno 15-40 m nad dnem kotline in sega 200-300 m relativne višine visoko. Srednje letne temperature se v povprečju nekoliko višje kot v dnu kotline, pogosta je temperaturna inverzija, obdobje brez poseb je daljše kot v dnu kotline. Ta pas je najboljše območje vinogradov v Beli krajini, ki se v nekaterih prosojnih legah dvigne tudi preko 450 m n.m.
- c) Hriboviti pas obsega svet vzpetin med 400 in 800 m, leži med termalnim pasom in ima nižje srednje letne temperature zaradi vpliva višine in temperaturne inverzije. Kljub nižjim temperaturam in večjim amplitudam pa še uspevajo poljedelske kulture (korusa). Vinogradi se v tem pasu ne pojavljajo več, naravni pogoji so primerni za šivinorejo in gozdarstvo. Slednje ima ob velikih količinah padavin možnosti za gojitev visoko-produktivnega gozda.
- d) Nižji gorski pas se dviga do višine 1200 m in je manjšega obsega, saj v to območje sodijo le posamezni najvišji deli Roga in Gorjancev. Zaradi niskih temperatur tu ne uspevajo kulturne rastline in je to predvsem območje gozdov. Zaradi obilice padavin²⁰ v zimskem času tu ugodni pogoji za zimske športe, predvsem na obojnih pobočjih v okolici Črmošnjic in Planine.

Prirodna vegetacija osiroma rastlinske združbe nam nakazujejo ekološke pogoje. Prvotna struktura se je ohranila predvsem v bolj hribovitem obrobju Belokranjske kotline, v ravnini pa se je zaradi človekovega iskoriščanja naravnih virov spremenila v takšni meri, da je marsikje ni več mogoče doznati. Največji areal v Beli krajini zavzema združba "gozd gradna in bčbega gabra", ki pokriva valovito dno Belokranjske kotline in sega tudi na pobočja. Na rendzinah, ki so na nadmorski višini nad 600 m, je v največji meri ohranjena prirodna vegetacija. Izmed dnevnih vrst sta tu zastopani bukev in jelka, v višjih predelih pa bukev in sareka.

Antropogena oblika, ki je značilna za Belo krajino je steljniška vegetacija, ki je posledica ekstenzivnega gospodarjenja s zemljo. Ko se preneha s košnjo, pašo in steljarjenjem, se prične ponovno vračati prvotna gozdna oblika, kar je danes v Beli krajini prevladujoč pojav. Poizkusi, da bi steljnike, ki predstavljajo slabo produktiven svet spremenili v obdelano zemljišče, niso prinesli zaželenih rezultatov. Predvsem ker to zahteva znatna finančna sredstva za melioracije steljnikov, ki je le deloma izvedena za potrebe nasadov hmelja.

3. DEMOGRAFSKI IN EKONOMSKI RAZVOJ DO LETA 1945

Kljub industrializaciji Bele krajine po drugi svetovni vojni so ostanki preteklosti še danes vidni tako v zgoštitvenih jedrih, etnični strukturi in historičnih reliktih v pokrajini. Bela krajina je bila razmeroma zgodaj poseljena, saj so še v prvem tisočletju pr.n.št. tu obstajali dve kulturi - ilirska s viškom v kulturi situl in ilirsko-keltska kultura Japolov, katere obseg in pomen tudi še ni dokončno proučen. Sledili so Rimljani, katerih izkopavine kažejo, da je naselitev v takratnem času posegla po tistih dveh podelčnih pasovih, ki sta tudi danes najgosteje naseljena: Vinica in Podzemelj ob Kolpi, Rožance pri Črnomlju in Semič ob gorskem robu. Po propadu rimskega cesarstva je sledila doba preseljevanja narodov, Bela krajina je ves ta čas imela značaj mejne pokrajine in ni imela stalnega gospodarja. Naselitev tega področja s Slovenci ni prišla s severa, temveč s juga. Zato so ostala prva slovenska naselja ob levem bregu Kolpe ločena od ostalih slovenskih naselij, ozemlje Bele krajine pa je v zgodnjem srednjem veu pripadalo Hrvatski in je bilo šele kasneje priključeno Kranjski.

Največje etnične spremembe, ki so še danes vidne, pa so nastale v času turških vpadov. Njihova pogostost je povzročila, da se je veliko prvotnih slovenskih naseljencev razbežalo. Na njihova mesta pa so prihajali priseljenci iz hrvatskih predelov, Srbije, Bosne in Črne gore, ki jih s skupnim imenom imenujemo še danes Uskoki ali Vlasi. Kjer so Turki domače prebivalstvo istrebili ali izgnali, so jih Uskoki zamenjali, drugod pa so se posešali med stare prebivalstvo. Najgostejše so se naselili ob obronkih Gorjancev, pa tudi v južnih predelih Bele krajine - Bojancih, Marindolu in drugod. Zaradi privilegijev, ki so jih imeli takoj ob naselitvi, se tudi pozneje niso radi ukvarjali s kmetijstvom, rajši so krošnjariji, trgovali in preprodajali. Kljub temu, da so od njihove naselitve minila že stoletja, so še danes ohranili svoj jezik, folkloro in nekatere običaje, znani pa so kot odlični trgovci in gostilničarji.

V srednjem veku so se na zahodnih obronkih Bele krajine naselili nemški kmetje, ki so jim prebivalci rekli Kočevarji. Ti so se naselili v gosdovih Rega in so si zemljišče sami iskrčili. Največ so se ukvarjali z gozdarstvom, bili so tudi lastniki žag. Med druge svetovne vojne so se skoraj vsi izselili.

Tabela 2: Rast prebivalstva v zadnjih sto letih

Leto	Št.preb.	Abs.sprez.	Povp.ab.spremen.	Koeficient dinamike
1869	30442			
1880	30272	- 170	- 15	99,4
1890	29155	- 117	- 12	96,0
1900	27090	-2065	- 207	92,9
1910	25820	-1270	- 127	95,3
1951	25950	130	6	100,5
1948	23648	-2305	- 135	91,1
1953	24634	986	197	104,2
1961	23787	- 847	- 106	96,6
1971	24365	578	58	102,4
1981	25210	845	84	103,5

Za prvo polovico 19.stoletja je za Belo krajino značilno konstantno padanje števila prebivalcev. Ekonomska kriza je prizadela tudi Belo krajino, ki je bila v tem času še popolnoma agrarna, še največ je v ekonomskem smislu pomenilo vinogradništvo. Zaradi tega je razumljivo, da je enega najhujših udarcev belokranjskemu kmetu zadala bolezen vinske trte, ki je tako še pospešila isseljevanje. Tako se je v slabih petdesetih letih prebivalstvo močno razredčilo in se zmanjšalo za skoraj 5000 do leta 1910. To je vsekakor doba najbolj intenzivnega isseljevanja, ki se je usmerilo po vsem svetu, bil je pravi beg z dežele. V začetku je bilo največje isseljevanje v ZDA, po končani prvi svetovni vojni pa v Kanado, Argentino in Brazilijo. Naštetim vzrokom, ki so povzročili masovno isseljevanje, se pridružajo še pogoste slabe letine, suše in požari. V dobi najbolj intenzivnega isseljevanja se je število prebivalcev zmanjšalo tudi za več kot 200 na leto.

Poleg kmetijstva ni bilo panoge, ki bi preživljala večje število prebivalstva. Nekaj zaslužka je bilo v železarni v Gradcu, ki jo je ustanovil sredi preteklega stoletja Franc pl. Fridau. Blizu je bila železova ruda, nekaj pa so jo dovažali tudi iz Hrvaške. Kot kurivo so uporabljali premog iz Kanižarice - od leta 1853. Železarna je 1859 sgradila livarno, kjer pa so vsa važnejša dela opravljali Nemci, domačini in priseljeni Hrvati pa so bili zaposleni kot kopači. Železarno je dokončno uničila uvedba martinovk oziroma konkurenca, zlasti ker ni bilo železnice, ki je odprla Belo krajino prepozno (leta 1914). Nekaj zaslužka so našle tudi opekarne v Gradcu, Metliki, Kanižarici in Vinici.

Razvijajoča industrija je prizadela belokranjske obrtnike, predvsem metliško klobučarstvo, klobuke pa so izdelovali tudi v okolici Vinice. Najbolj razširjena in najvažnejša domača obrt je bilo tkanje domačega platna. Tega so uporabljali za obleke in druge izdelke, izdelovali pa so ga iz lanu in konoplje. Razen v obeh mestih je bila večina prebivalstva kmeškega, na podeželju se je njegov delež gibal povsod nad 90%. Tudi po prvi svetovni vojni ni prišlo do večjih sprememb. Industrija se je Beli krajini izognila, čeprav je bila zgrajena železnica. Na domačih surovinah se je razvila le lesna industrija v Črnomlju, še naprej pa je obratoval rudnik v Kanižarici. Leta 1920 je bila v Črnomlju ustanovljena livarna. Vidimo, da je bila vsa še tako skromna industrija locirana v Črnomlju, ostali večji kraji kot so Metlika, Semič in Vinica pa industrije niso imeli, zasledimo le obrtno dejavnost. Nove perspektive v razvoju so se pokazale ob gradnji železnice Črnomelj-Vrbovske, žal pa je dela prekinila vojna, po osvoboditvi pa se niso nadaljevala.

Druga svetovna vojna je zahtevala od Bele krajine velik krvni davok, velike vasi je bilo požganih, proga porušena, prav tako so bili poškodovani prvi zametki industrije. Kot osvobojeno ozemlje je bila Bela krajina prisorišče pogostih vdorov okupatorja, tu so nastajali zametki slovenske državnosti. Število prebivalstva je doseglo najmanjšo raven v vsem stoletnem obdobju.

4. PROSTORSKI UČINKI INDUSTRIALIZACIJE IN URBANIZACIJE V BELI KRAJINI

Tudi po drugi svetovni vojni je ostala Bela krajina vse do leta 1960 na robu investiranja v izgradnjo industrije. Pomanjkanje industrijske tradicije in skopi surovinski viri so bili poleg prometne oddaljenosti glavni vzroki za počasnejši razvoj industrije v tej pokrajini. Posledice tega počasnega razvoja so se predvsem odražale v nadaljnjem upadanju števila prebivalstva zaradi iseljevanja preslojenega kmečkega prebivalstva v druge industrijske kraje Slovenije in Jugoslavije. Za nadaljnji razvoj Bele krajine je bilo zlasti pomembno odseljevanje še preslojenega prebivalstva, šolanih in kvalificiranih delavcev, kar je pustilo negativne posledice. Trend odseljevanja se je počasi preusmeril v lokalne zaposlitvene centre šele okrog leta 1965. Odhajanje prebivalstva s kmetij je povzročilo zmanjševanje deleža obdelovalnih površin v pokrajini, povezanega s pojavom socialnega preloma v obliki sestavljanja obdelovalnih površin.

Z gospodarsko reformo leta 1965 se je okrepila tudi industrija v Beli krajini. Lahko je zaposlovala tok preslojene delovne sile s podeželja. Število prebivalstva je pričelo počasi naraščati. Industrializacija je zajela večje število naselij tudi izven vplivnega območja dotadaj najmočnejšega industrijskega kraja Črnomlja. Razvijati se je pričela industrija v Metliki in Semiču. Z razvojem prometnega omrežja in povečevanjem motornega prometa ter avtobusnih zvez, se je začelo vključevanje dnevnih migrantov tudi iz bolj oddaljenih naselij. Možnost zaposlitve izven kmetijstva se je najprej odrazilo v zmanjševanju števila kmečkega prebivalstva, ki se je šele leta 1968 znižalo pod 50% vsega prebivalstva Bele krajine. Vendar je bil razvoj omejen le na zaposlitvena središča, medtem ko se odročni in obrobni predeli ostali območja odseljevanja in praznenja.

Z demografskimi in socialno-ekonomskimi spremembami se je spreminjal tudi odnos do pokrajine, ki se najbolj odraža v spremembi izrabe zemljišč. Industrializacija je povzročila ozelenjevanje in ogozdovanje dotedanjih obdelovalnih površin, poleg tega pa se je pričelo povečevati območje nerodovitnih površin zaradi širjenja stanovanjske gradnje. V občini Črnomelj se je po podatkih D.Pluta (1980, 31) delež obdelovalnih površin v času od 1947 do 1975 zmanjšal za 1615 ha. Do opuščanja kmetijske izrabe zemljišč je najprej prišlo na zahodnem višjem robu Bele krajine, kjer so bili v preteklosti naseljeni Kočevarji. Po izselitvi tega prebivalstva je večina naselij ostala nenaseljena, travnike in pašnike pa je začelo prerastati graičevje in gozd. Opuščanje kmetijske obdelave je vzporedno deagrarizaciji in depopulaciji. Odseljevanje, zaposlitev v neagrarnih dejavnostih, niske tržne cene kmetijskih pridelkov, vse to je vplivalo na spremembo zunanje podobe pokrajine. Najobsežnejša območja opuščanja in zaraščanja so v tradicionalnih agrarnih območjih, od koder so se mlajši prebivalci odselili, ostarela kmečka delovna sila pa kljub povečani mehanizaciji obdelave zemlje, ne more obdelati vseh površin.

Manj je prisotno opuščanje obdelave zemlje, kjer so prisotna mešana delavsko-kmečka gospodinjstva. Ta v tej fazi raskroja agrarne družbe in prodoru industrije ostajajo še vedno navezana na zemljo kot produkcijsko osnovo za zagotavljanje hrane. Vendar se ob nadaljnem preseljevanju prebivalstva v nove nastalih zaposlitvenih središčih ali v njihovi neposredni bližini pojavlja trajna sprememba izrabe zemlje narrađun povečevanja zazidalnih površin.

Širjenje urbanizacije v okolico večjih centrov poteka na škodo površin, ki so večinoma primerne za kmetijsko obdelovanje. Delež bruto zazidalnih površin je bil leta 1975 1,5% vendar je v stalnem porastu. Veča se predvsem zaradi širjenja stanovanjske gradnje kot tudi širjenja prometne infrastrukture ter industriji namenjenih površin. Predvsem je prišlo do močnejše koncentracije zazidalnih površin na območju zaraščanja naselij okoli Črnomelja,

Metlike, Suhorja in Dragatuša. Naprednejša urbanizacija je narekovala sprejem ustreznih dokumentov, zato so bili izdelani zazidavalni načrti za večja naselja kot so Črnomelj, Metlika in Semiš.

Spreminjanje podobe in obsega naselij pa ni omejeno le na glavne enote in mestna naselja. Tudi na podeželju je močno prisotna transformacija agrarnih naselij. Predvsem se je spremenil izgled hiše, stare kmečke hiše so v veliki meri adaptirali, novogradnje pa so enake individualnim gradnjam v mestih in se približujejo izgledu vilškega tipa hiš. Novogradnje so locirane na dvoriških in vrtovih oziroma opuščeni obdelovalnih površinah. S tem se v bližini agrarnih naselij manjša delež kmetijskih površin na račun zasidave.

Trend urbanizacije in pritiskov na kmetijska zemljišča zaradi zasidave na eni strani in nadaljnje depopulacije z opuščanjem kmetijske obdelave se kaže tudi v rezultatih analize naselij, glede na razvoj prebivalstva v obdobju 1948-1979, ki jo je opravil D.Plut (1980,32). V 94 naseljih od skupno 233 v Beli krajini se je število prebivalstva v povojnem obdobju zmanjšalo za več kot četrtino, k tem pa je treba prišteti tudi izpraznjena nekdanja naselja Kočevarjev. Število prebivalstva se je v istem obdobju povečalo le v 24 naseljih, od tega jih je bilo 19 v občini Črnomelj in 5 v metliški občini, rast pa ni presegla 25%. To so bila pretežno naselja ob glavnih prometnicah, največ ob cesti Metlika - Gradac - Črnomelj - Dragatuš - Vinica ter v okolici Semiša. V tem območju lahko tudi v prihodnje pričakujemo najmočnejši pritisk za pozidavo kmetijskih površin.

Večje prostorsko širjenje je predvideno v centralnih naseljih višjega ranga, ki so tudi glavni zaposlitveni centri. Med večja naselja uvršča D.Plut tista, ki imajo več kot 200 prebivalcev. Teh naselij je bilo leta 1979 skupno 15, med katerimi se je število prebivalstva v obdobju 1948-1979 zmanjšalo v Krasincu, Gibljah in Drašičih. Stagnacije ugotavlja v Kotu pri Semiču in Vinici. Rast prebivalstva pa je opasna v Tribušah, Črnomlju, Metliki, Semiču, Karišarici, Rosalnicah, Dragatušu, Gradacu in

Lokvah. V navedenih naseljih se je prebivalstvo povečalo za četr-tino. Območja koncentracije so torej predvsem zaposlitveni centri in kraji z ugodno prometno lego oz. tradicionalni centralni kraji. Posebej vprašljive je vprašanje nadaljnjega širjenja industrije, ki je locirana zelo razpršeno in zaseda ugodne površine. Pritisk na kmetijska zemljišča je zlasti močan po letu 1960, ko se pričinja s povečevanjem zaposlitvenih zmogljivosti širiti tudi urbanizacija. Kot primer naj navedemo le območje krajevne skupnosti Črnomelj, na katerem je bilo v času med letoma 1960 - 1975 zgrajenih kar 508 novih objektov.

Posebej je v zvezi s širjenjem urbanizacije potrebno omeniti pojav vikendov, ki se navezujejo na dva pokrajinska tipa - območje ob Kolpi in vinogradniška območja. Ob popisu leta 1971 je bilo v Beli krajini ugotovljenih 141 sekundarnih počitniških bivališč (vikendov). Vendar ti podatki niso bili popolni, ker niso bile upoštevane številne preurejene hišnice, ki so imele še tedaj funkcijo vikendov. Po oceni D.Pluta je bilo leta 1980 v Beli krajini vsaj 300 vikendov in to predvsem v vinogradnikih območja okoli Drašič, Radevice, Semiške gore, Strašnjega vrha in Mavrlena. Bolj problematično je območje vikendov ob Kolpi, za katero je značilna razpršena gradnja tik ob Kolpi, ki zmanjšuje vrednost pokrajine za rekreacijsko turistično dejavnost zaradi oviranega dostopa do reke.

5. MANJRAZVITA OBMOČJA BELE KRAJINE

Bela krajina je kot robna in manj dostopna regija zastajala za trendi razvoja v Sloveniji. Taka je bila občina Črnomelj že leta 1971 uvrščena med manj razvita območja republike, ker je bil narodni dohodek na prebivalca še vedno nižji od 5.000 dinarjev, delež kmečkega prebivalstva je še vedno presegel 40 % (44,5 %); pravitako pa je bil zanemarljiv delež dnevnih migrantov, ki je bil daleč pod zakonsko mejo 20 % zaposlenega prebivalstva (0,5 %). Podatki, ki so bili uporabljeni za to opredelitev so bile ocene iz leta 1970, zato se nekoliko razlikujejo od preje navedenih podatkov iz popisa v letu 1971. Med vsemi manj razvitimi območji Slovenije je črnomaljska občina sodila med bolj razvite. Družbeni proizvod na prebivalca je bil v letu 1970 na primer za 20 % višji kot v povprečju v manj razvitih območjih (MRO), vendar je za republiškem povprečjem zastal za več kot 45 %. (7.824 din/preb) v občini Črnomelj)

Nekateri drugi kazalci razvitosti, ki so bili uporabljeni za popravo predloga zakona o manj razvitih območjih pravitako kažejo, da črnomaljska občina ni bila med najmanj razvitimi občinami v Sloveniji. Število prebivalstva je v povojnem obdobju do leta 1970 naraščalo, vendar zelo počasi. Medtem ko se je v Sloveniji število prebivalstva povečalo za 23,4 %, je bilo v občini Črnomelj to povečanje le 3 %. Pravitako je bila rast zaposlovanja v obdobju 1963-1972 v črnomaljski občini enaka republiškemu povprečju (2,3 %). Močneje je zastajala v pogledu udeležbe zaposlenega prebivalstva, čeprav je tudi v tem primeru presegla povprečje za MRO. Leta 1970 je bilo v občini zaposlenih 21,8 % prebivalcev, povprečje za Slovenije pa je bilo 32,3 %, za MRO pa 15,2 %. Slabši je bil položaj glede investicij v družbeno infrastrukturo, kar je bilo značilno tudi za druge manj razvite območja. (Bilten, 1974, 1-35).

Pozornost in posebne ugodnosti, ki so bile zagotovljene razvoju manj razvitih območij so se pozitivno odražale v razvoju Bele krajine oziroma občine Črnomelj. Ta namreč obsega 31,8 % površine obeh belokranjskih občin. Vendar je bila osnova razvoja prešibka, zato se je črnomaljska občina tudi ob sprejetju novega zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Sloveniji v letu 1975, ponovno uvrstila med manj razvita območja.

Kriteriji za opredeljevanje manjše stopnje razvitosti so bili razširjeni na elemente gospodarske razvitosti, prebivalstva, družbenega standarda in infrastrukture. Občina Črnomelj je bila uvrščena med manj razvita območja na podlagi kriterija deleža kmečkega prebivalstva in razvitosti družbenega standarda. Vzrok temu je bila precejšnja zaostalost debršnega dela občine - predvsem krajev ob Kolpi, ki so bili še vedno v fazi razkroja tradicionalne agrarne družbe. Poleg tega pa so se učinki prvega petletnega obdobja pospeševanja razvoja manj razvitih območij odrazili v mejitvi zaposlitvenih centrov, njihov učinek pa zaradi pomanjkljive prometne infrastrukture še ni prispeval k izboljševanju pogojev življenja in dela prebivalstva na širšem območju občine. Zato je bila tudi vrednost ustvarjenega družbenega proizvoda na prebivalca le malo nad mejo manj razvitosti.

Zato pa je bila tudi vrednost ustvarjenega družbenega proizvoda na prebivalca le malo nad mejo manj razvitosti. Podoben položaj pa je bil tudi na področju infrastrukture.

5. 1. Opredelitev manj razvitih območij Bele krajine

Politika pospeševanja skladnejšega regionalnega razvoja je v letu 1981 doživela nekatere doplnitve, ki so bile utemeljene v obliki zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji. Spremembe so bile potrebne, saj se je položaj v manj razvitih območjih po desetletju pospešenih vlaganj v razvoju dejavnosti

močno spremenil. Zato so bili spremenjeni in dopolnjeni kriteriji za ugotavljanje manj razvitih območij, ki sedaj opredeljujeje razvitost in učinke delovanja proizvodjalnih sil ter razvitost družbenega standarda. Na osnovi posameznih elementov kot so odstotek zaposlenih, vrednost osnovnih sredstev, dinamike prebivalstva, vrednosti ustvarjenega družbenega proizvoda na prebivalca in vrednosti družbenega proizvoda v primarni dejavnosti, vrednosti trgovine ter števila otrok v VVZ, študentov višjih in visokih šol in števila zdravnikov so bila določena manj razvita območja v Sloveniji. Pri tem je bila občina Črnomelj kot celota že nad republiškim povprečjem, kot manj razvito območje pa je bilo opredeljeno območje Pokolpja, ki se ga na teritorij obeh belokranjskih občin. Pokolpje je v odloku omejeno na območje naslednjih krajevnih skupnosti - Podzemelj v metliški občini ter Adlešiči, Dragatuš, Giblje, Stari trg, Tribuča, Vinica v občini Črnomelj.

5.2. Osnovni elementi demografskega razvoja

Na osnovi zašasnih podatkov popisa prebivalstva v letu 1981 in nekaterih podatkov o zaposlenosti prebivalstva iz leta 1976 smo skušali pripraviti izhodišča za nadaljnje raziskovalno delo. Rezultati analize so predstavljeni v tabeli in kartah na nivoju krajevnih skupnosti za obe belokranjski občini. S tem je omogočena osnovna primerjava nekaterih elementov razvitosti, zlasti demografskih. V dinamiki prebivalstva se naareč odraža smer razvoja posameznih manjših teritorialnih enot za katere niso na volje ustrezni podatki o razvitosti in učinku proizvodjalnih sil.

Osnoven podatek o demografskem razvoju je gibanje števila prebivalstva. Obravnavali smo ga ločeno v dveh časovnih obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva leta 1961, 1971 in 1981. Na ta način je bilo zajeto desetletje pred začetkom uveljavljanja politike skladnejšega regionalnega razvoja in desetletje v katerem so se ukrepi te politike že odrazili v spremen-

bah gospodarskega in družbenega razvoja v do tedaj manj razvitih območjih.

Podatki kažejo, da se je v zadnjem desetletju okrepil vpliv glavnih belokranjskih centrov Črnomlja in Metlike, ki se širi na blišnje kraje. S tem se širi območje koncentracije prebivalstva, kar pa obenem vpliva na nadaljnjo depopulacijo najmanj razvitih območij obeh občin. Predvsem Fokolpje ostaja izrazite območje upadanja števila prebivalstva, ki ga v zadnjem desetletju niso ustavili poskusi gospodarskega oživljanja tega območja z izgradnjo industrijskih obratov manjšega obsega. Posledica teh posegov je relativno hitrejši razvoj krajev z zaposlitvenimi možnostmi, ki pa dosedaj še ni vplival na zadrževanje prebivalstva v okviru posameznih krajevnih skupnosti.

Krajevne skupnosti na območju Fokolpja so imele po podatkih iz leta 1976 povprečno 20 % prebivalstva zaposlenega v združenem delu in samostojnem osebnem delu. Število aktivnega prebivalstva je sicer večje, ker gre v teh primerih za pretežno agrarno območje z večjim deležem kmečkega prebivalstva. Značilen je tudi velik odstotek mladih delavcev do 27. leta starosti, kar kaže na specifično fazo industrializacije, ko se zaposlujejo mladi člani kmečkih gospodinjstev in ženske iz že preslojenih gospodinjstev. Velik odstotek zaposlenih delavk v manj razvitih območjih je zelo značilen. Predvsem je posledica monostrukturne industrije, ki potrebuje ženske delovne sile. Vprašanje vpliva tovrstne industrije kot baze razvoja teh območij pa je prav zaradi monostrukturnega značaja zaposlovanja še vedno odprto.

Šele podobne analize demogeografskega razvoja na osnovi podatkov popisa v letu 1981 nam bodo omogočile vpogled v socioekonomske strukturne prebivalstvo, ki kaže na spremembe v razvoju pokrajine. Osnovni podatki namreč kažejo, da Fokolpje še vedno ostaja pasivno območje, v katerem inovacijska jedra še niso uspela zaustaviti depopulacije. Tudi v območjih teritorialnih enot v

katerih so bile vzpostavljene.

6. IZHODIŠČA NADALJNJEGA PROUČEVANJA BELE KRAJINE

Dosedanji razvoj belokranjskih občin se odraža v trojni funkciji pokrajine; kot ruralna pokrajina značilnimi elementi agrarne strukture; kot pokrajina, kjer se uveljavlja industrializacija in urbanizacija; kot pokrajina s turistično-rekreacijsko funkcijo. Trojna dimenzija pokrajine s različnimi uporabniki rezultira v dinamičnem odnosu, ki je izraz razvoja. V podobi pokrajine se odraža ta odnos v elementih dela in bivanja - rekreacije. Da bi zagotovili skladen razvoj vseh teh elementov v okviru posameznih funkcij, je treba opredeliti pokrajinsko-fiziognomske kriterije za optimalen razvoj posameznih funkcij človekove dejavnosti v pokrajini. Poleg tega je treba skladno z razvojnimi tokovi v republiki, zagotoviti enake pogoje življenja in dela vsem občanom, oziroma odpraviti neskladja v različnih ravneh družbenega standarda.

Da bi ugotovili obstoječe razlike med manj razvitim območjem in razvitejšim delom Bele krajine, je treba opredeliti celotno območje obeh občin na podlagi naslednjih kriterijev:

- ekonomske in ekološke ocene naravnega potenciala Bele krajine s pomočjo pokrajinsko-ekološke analize in sinteze,
- demografske analize razvojnih tokov po posameznih naseljih kot osnove za opredelitev manj razvitih območij na podlagi dinamike, spolne in starostne strukture prebivalstva, fertilitnosti, migracijskih značilnosti,
- podrobnejše ocene naravnega potenciala za razvoj posameznih gospodarskih dejavnosti v manj razvitih demografsko ogroženih območjih,
- analize socioekonomske preobrazbe naselij in krajevnih skupnosti, ki zastajajo v razvoju na primeru sprememb v strukturi gospodinjstev, aktivnosti prebivalstva po dejavnostih,

razporeditve delovnih mest in izkoriščenosti kontingenta delovne sile,

- ocene infrastrukturne opremljenosti manj razvitih območij glede na stanje komunalne infrastrukturne (oskrba s pitno vodo, električno in cestno ter telefensko omrežje)
- ocene razvoja in funkcije terciarnih in kvartarnih dejavnosti kot osnove za obseg družbenega standarda manj razvitih območij, na podlagi analize mreže in strukture trgovin, šolskih in vzgojno varstvenih ustanov ter zdravstvenih postaj.

Na osnovi kompleksne proučitve vseh naravnih in družbenih dejavnikov razvoja bomo mogli podati predloge za odpravo neskladij in vzrokov za ohranjanje razlik v razvitosti posameznih krajevnih skupnosti v Beli krajini.

SEZNAM LITERATURE

1. DVORŠAK Rado
Perspektive gospodarskega razvoja občine Črnomelj,
Gospodar. koledar 1964, Ljubljana 1964
2. GAMS Ivan
H geomorfologiji Bele krajine, GZ VI/1961
3. GAMS Ivan
Problematika regionalizacije Dolenjske in Bele krajine
GV XXXI/1959
Kmetijski teden v Beli krajini, Ljubljana 1955, Kmečka knjiga
4. MORAVEC Marica
Izseljevanje iz Bele krajine v luči belokranjskega gospodarstva,
GO 1960/VII-1-2
5. STRITAR Albin
Novi putovi kultiviranja i promjene u tlu belokranjskih
vriština
Zemljište i biljka 16/1967, 1-3, str. 639-645.
6. ŠKOF Jože
Razvoj gospodarstva občine Črnomelj, Gospodarski koledar
1963, Ljubljana 1963.
7. ŠUKLJE Marko
Izseljevanje in doseljevanje v Žumberku.
GV XII - XIII/1936 - 1937.
8. ŠUKLJE Sveta
Vinogradna posest v Beli krajini
GV XVI/1940
9. KOS Janez
Izseljevanje z območij nekdanjih okrajev Črnomelj in Kočevje
(1937), Slovenski koledar 1979, št.209-216
MRF Vinica 79 RHO GZM, Ljubljana 1980

10. **PLJF Dušan**
Bela krajina in spremembe v gospodarski in družbeni strukturi,
GO XXI/1974, 4, str. 16 - 19.
11. **PLJF Dušan**
Rekreacijske vinogradništvo - proučitev prirodnih pogojev.
GO XXI/1974, 1, str. 27 - 32
12. **PLJF Dušan**
Nekatere razvojne možnosti za turizem v Beli krajini,
Turistični vestnik XXIV/1976, 5 - 6, str. 113 - 114.
13. **PLJF et al.**
Regionalna geografska problematika manj razvite krajevske
skupnosti na primeru Vinice v Beli krajini.
GO XXVII/1980, 3-4, str. 17-23
14. **VLANOVIĆ Breda**
Transformacija seoske privrede u uslovima socijalističke
izgradnje (na primeru Semiša)
Beograd 1974, str. 113-118.
15. **PLJF Dušan**
Preobrasba geografskega okolja v Beli krajini
I.faza (Funkcijsko-9vrednotenje posameznih pokrajinsko
ekoloških dejavnikov)
IGU 1978, Ljubljana
16. **KLEMENČIČ Vladimír**
Problemi sodobne prostorske funkcije kmetijstva na krasu,
IGU, 1971.
17. **PLJF Dušan**
Preobrasba geografskega okolja v Beli krajini
III.faza (stopnja preobrasbe geografskega okolja v Beli krajini)
18. **PLJF Dušan**
Družbeno ekonomska struktura sestale slovenske pokrajine in
problemi njenega nadaljnjega razvoja na primeru Bele krajine,
IGU, Ljubljana 1974.
19. Nekateri podatki o ekonomskih in socialnih gibanjih v manj
razvitih območjih v obdobju 1961-1972.
Bilten št.1, Ljubljana 1974 IREL.

GIBANJA IN STRUKTURE ZAPOSLENOSTI V ZDRUŽENEM DELU NA OBMOČJU
OBČIN ČRNOMELJ IN METLIKA V OBDOBJU 1976-1980

1. Spolna struktura zaposlenih delavcev - odstotek delavk

Leto	SR Slovenija	Črnomelj	Metlika
1976	43,3	44,2	55,4
1977	43,4	45,0	56,2
1978	43,7	46,4	51,5
1979	43,9	46,1	51,4
1980	44,2	49,9	53,2

2. Gibanje števila zaposlenih v združenem delu in samostojnem
osebnem delu

Leto	Črnomelj		Metlika		SR
	število	indeks	število	indeks	indeks
1976	5305	100,0	2634	100,0	100,0
1977	5529	104,2	2763	104,9	104,1
1978	5915	111,5	2889	109,6	104,0
1979	6110	115,1	3092	117,3	111,6
1980	6168	116,2	3118	118,3	113,2

3. Gibanje števila in spolna struktura zaposlenih v gospodarstvu in
negospodarstvu

Leto	Črnomelj gospodarstvo		Črnomelj negospodarstvo		Metlika gospodarstvo		Metlika negospodarstvo					
	Štev.	% ž. ind.	Štev.	% ž. ind.	Štev.	% ž. ind.	Štev.	% ž. ind.				
1977	4874	50,2	100,0	477	76,9	100,0	2405	63,5	100,0	228	73,6	100,0
1978	5302	43,6	108,8	510	76,8	106,9	2548	50,1	105,9	246	71,5	107,9
1979	5440	43,2	111,6	555	77,6	116,3	2723	50,1	113,2	260	73,0	114,0
1980	5471	42,8	112,2	575	77,7	120,5	2745	51,8	114,1	265	72,4	116,2

ZAPOSLENI PO KRAJU BIVANJA IN ZAPOSLOTITVE

Sedež Stalno OZD preb.	ČRNOMELJ			METLIKA		
	M	Ž	Skupaj	M	Ž	Skupaj
SRS	2 767	2 323	5 090	1 060	1 059	2 119
Brežice	1		1			
Celje	5	5	10			
Črnomelj	2 331	2 079	4 410	114	65	179
Domžale	5	6	11	1		1
Dravograd	1	1	2			
Gor.Radgona	2	2	4			
Grosuplje		1	1	3		3
Jesenice	1		1			
Kamnik	2		2			
Kočevje	61	41	102	2	1	3
Koper	1		1	1		1
Kranj	1		1		1	1
Krško	2		2			
Ljubljana	41	10	51	42	13	55
Maribor	2		2			
Metlika	56	109	165	742	938	1680
Novo mesto	242	63	305	148	35	183
Nova Gorica				1		1
Piran	3		3			
Ormož					1	1
Postojna	2		2			
Radlje				2	3	5
Radovljica	1		1		1	1
Ravne		1	1			
Ribnica	1		1			
Slov.Gradec		1	1			
Slov.Bistrica		2	2			
Tolmin		1	1	2		2
Trbovlje	2	1	3		1	1
Trebnje				1		1
Velenje	1		1	1		1
Vrhnika	1	1	2			
TUJINA	7		7	2		2

STRUKTURA DRUŽBENEGA PRODUKTA PO DEJAVNOSTIH

	Primarni sektor	Sekundarni sektor	Terciarni sektor
SRS			
1971	8,5	59,2	32,3
1973	8,8	59,7	32,2
1975	7,2	62,3	30,5
1977	7,0	62,0	30,9
1979	6,3	60,5	33,1
ČRNOMELJ			
1971	21,8	64,4	13,8
1973	21,9	62,2	15,9
1975	17,1	64,2	18,6
1977	14,3	68,6	17,1
1979	13,1	68,3	18,6
MEFLIKA			
1971	10,5	58,8	30,7
1973	21,9	54,9	23,2
1975	23,7	50,5	25,6
1977	18,3	57,0	24,7
1979	11,6	55,5	32,7

DELEŽ BELE KRAJINE V ZDRUŽENEM PRODUKTU SR SLOVENIJE PO
SEKTORJIH DEJAVNOSTI

	Primarni sektor	Sekundarni sektor	Terciarni sektor	% DP od SRS
<hr/>				
SRS				
1971-1979	100,0	100,0	100,0	100,0
ČRNOMELJ				
1971	1,34	0,56	0,22	0,52
1973	1,27	0,53	0,26	0,51
1975	1,23	0,53	0,31	0,51
1977	1,19	0,66	0,33	0,59
1979	1,34	0,73	0,36	0,65
MEFLIKA				
1971	0,47	0,38	0,36	0,38
1973	1,05	0,39	0,31	0,42
1975	1,12	0,27	0,28	0,34
1977	0,91	0,32	0,28	0,35
1979	0,70	0,35	0,38	0,38
<hr/>				

INVESTICIJE V OSNOVNA SREDSTVA IN SREDSTVA SKUPNE PORABE

1. Investicije na prebivalca v tisoč din

Leto	SR Slovenija		Črnomelj		Metlika	
	din	indeks	din	indeks	din	indeks
1971	4 635	100,0	1 441	100,0	2 017	100,0
1973	6 526	140,8	5 458	378,7	2 707	134,2
1975	15 365	331,4	4 920	341,4	10 948	542,7
1977	19 302	416,4	9 946	690,2	9 487	470,3
1979	30 396	655,8	17 843	1238,2	48 494	2404,2

2. Investicije na prebivalca - odnos do republiškega povprečja

Leto	SR Slovenija	Črnomelj	Metlika
1971	100,0	30,9	43,3
1973	100,0	83,6	41,4
1975	100,0	32,0	71,2
1977	100,0	51,5	49,1
1979	100,0	58,7	159,5

OBČINA Krajevna skupnost	Gibanje števila prebivalstva 1961 - 1971	Gibanje števila prebivalstva 1971 - 1981	Delež prebivalstva po KS 1961	Delež prebivalstva po KS 1971	Delež prebivalstva po KS 1981	*Število zaposlenih v združenem delu leta 1976 po kraju zaposlitve	*Število delavcev v združenem delu leta 1976 po kraju bivanja	Odstotek zaposlenih delavcev po kraju bivanja	Odstotek od vseh za- poslenih v združenem delu v občini leta 1976	Odstotek delavk v združenem delu leta 1976 po kraju bivanja	Odstotek delavcev mlajših od 27 let po kraju bivanja	Koeficient izobraz- bene strukture de- lavcev po kraju bi- vanja	Odstotek zaposlenih delavcev v negospo- darski dejavnosti po kraju bivanja	Odstotek zaposlenih delavcev v terciarnih dejavnostih po kraju bivanja
ORNOVELJ Adlešiči	101,3 88,8	102,1 85,4	7,7	6,8	5,7	5171 50	5097 214	29,1 21,5	0,96	43,7 86,0	40,9	0,17 0,04	9,6 1,4	15,5 17,3
Doblje- Kanižarica	102,9	216,9	3,0	3,2	6,4	1	315	27,9	0,02	100,0	38,4	0,08	1,6	11,7
Dragatus	90,2	91,2	9,8	8,8	7,7	23	309	22,8	0,44	69,5	44,3	0,06	4,8	20,1
Griblje	94,2	97,8	3,2	3,0	2,8	2	72	14,3	0,03	100,0	63,8	0,05	2,7	22,2
Petrova vas	100,1	84,8	4,1	4,1	3,4	-	139	23,2	-	-	45,3	0,06	3,6	17,3
Semič	100,6	102,3	20,9	20,7	20,7	1378	1157	31,8	26,65	62,8	43,1	0,11	5,0	8,1
Stari trg	85,6	75,0	4,0	3,4	2,5	62	71	16,1	1,19	77,4	47,8	0,26	18,3	15,5
Talčji vrh	87,5	78,2	4,9	4,1	3,2	-	156	27,7	-	-	47,4	0,04	1,3	10,9
Tribuče	99,2	101,1	3,8	3,6	3,6	-	173	27,1	-	-	49,1	0,01	2,9	9,2
Vinica	92,2	87,8	16,9	15,3	13,2	308	518	22,4	-	67,2	48,6	0,13	11,7	15,6
Butonaj Griček H.Štarihe Loka	126,0	115,4	21,7	27,0	30,5	3299	1972	36,8	63,79	32,2	34,0	0,34	16,3	19,8
BEVILKA	103,7	107,8	4,0	3,5	2,8	2505	2121	27,5	-	56,2	39,9	0,20	7,8	17,4
Božakovo	90,9	87,2	4,0	3,5	2,8	-	52	23,7	-	-	40,3	0,06	1,9	9,6
Dobravice	90,2	89,6	3,0	2,6	2,1	-	50	30,3	-	-	60,0	0,08	-	14,0
Drasiči	94,2	82,9	6,1	5,5	4,2	-	61	18,6	-	-	54,1	0,05	6,5	8,2
Grahovec	80,1	83,9	2,7	2,1	1,6	-	22	17,6	-	-	22,7	-	-	40,9
Gradac	99,6	106,5	7,4	7,1	6,9	14	172	31,9	0,55	21,4	38,3	0,17	9,8	21,5
Jugorje	89,8	81,6	3,0	2,6	1,9	-	35	23,1	-	-	48,5	0,20	-	20,0
Lokvica	84,3	116,5	5,0	4,1	4,4	-	73	21,6	-	-	36,9	0,03	2,7	20,5
Metlika	147,7	126,4	23,8	33,9	39,7	2319	1077	35,2	92,57	58,4	35,0	0,32	10,5	18,4
Podzemelj	89,3	95,7	13,3	11,4	10,1	15	138	17,6	0,59	60,0	54,3	0,07	10,1	6,5
Radovica	81,2	90,1	8,3	6,5	5,4	2	79	18,8	0,08	50,0	54,4	0,12	6,3	24,0
Rosalnice	104,4	111,3	7,2	7,3	7,5	1	124	21,3	0,04	-	38,7	0,05	2,4	23,4
Slamna vas	83,9	109,2	2,6	2,1	2,1	-	38	22,9	-	-	55,2	0,11	2,6	13,1
Suhor	86,3	102,6	13,6	11,3	10,7	135	200	24,2	5,39	29,6	42,0	0,10	3,5	12,0

BELA KRAJINA

Manj razvite KS

IGU E. Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala: L. Vukovič

BELA KRAJINA

gibanja števila prebivalstva 1961—1971

INDEKS
do 95,0

INDEKS
od 95,1 do 105,0

INDEKS
105,1 in več

IGU E. Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala : L. Vukovič

BELA KRAJINA

gibanje števila prebivalstva 1971—1981

INDEKS
od 95,0

INDEKS
od 95,1 do 105,0

INDEKS
105,1 in več

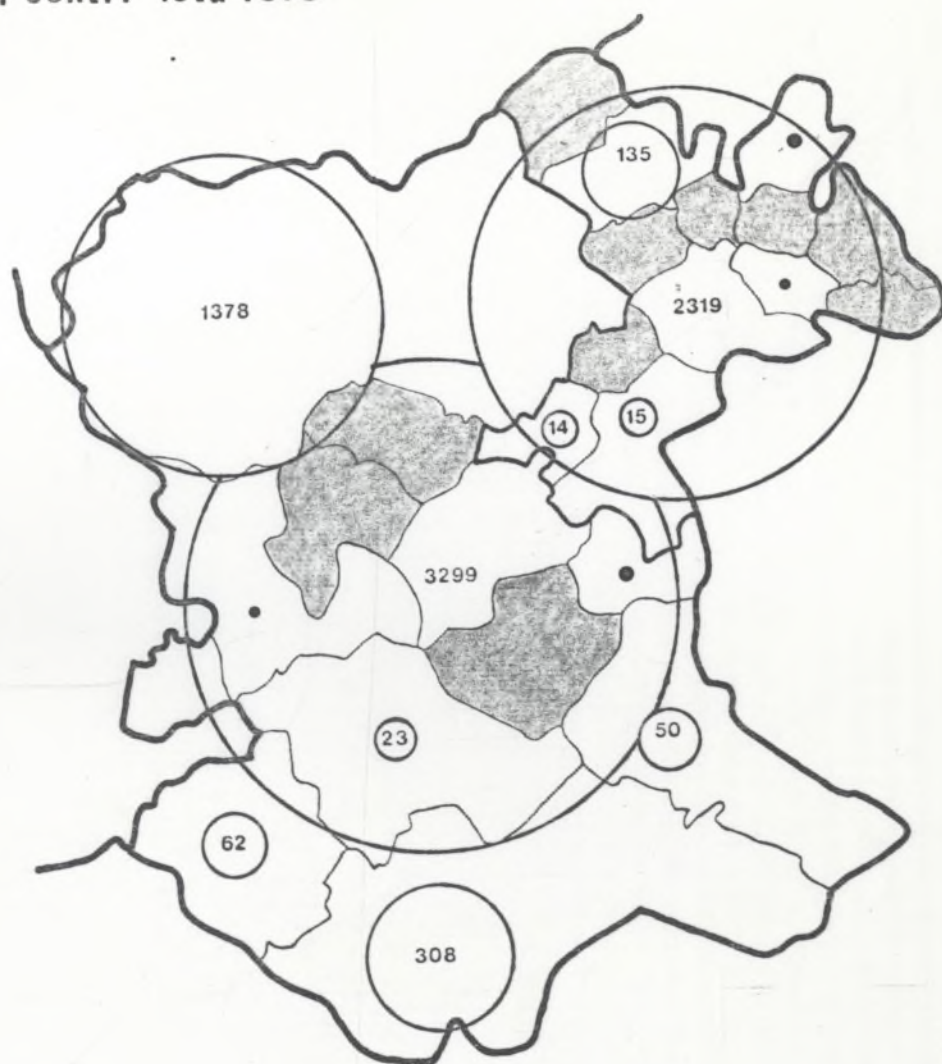
IGU E, Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala: L. Vukovič

BELA KRAJINA

zaposlitveni centri leta 1976

$$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}}$$

N = število zaposlenih v ZD leta 1976 po kraju zaposlitve

- 1 zaposlen
- 2 zaposlena
- 308 = več kot 2 zaposlena

IGU E. Kardelja v Ljubljani, marec 82
 Nosilec naloge: I. Piry
 Karto izdelala : L. Vukovič

BELA KRAJINA

število zaposlenih v združenem delu po kraju bivanja leta 1976

$$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}} / : 4 \quad N = \text{število prebivalstva}$$

 zaposleni v ZD po kraju bivanja

IGU E. Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala: L. Vukovič

BELA KRAJINA

odstotek delavk zaposlenih v ZD po kraju bivanja leta 1976

$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}} / 2$ N = število delavcev v ZD leta 1976 po kraju bivanja

zaposlene delavke

IGU E. Kardelja v Ljubljana, marec 1982

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala: L. Vukovič

BELA KRAJINA

odstotek v ZD zaposlenih mlajših od 27 let po kraju bivanja leta 1976

$$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}} / 2$$

N = število delavcev v ZD leta 1976 po kraju bivanja

zaposleni delavci mlajši od 27 let

IGU E.Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I. Piry

Karto izdelala: L.Vuković

BELA KRAJINA

odstotek v ZD zaposlenih v terciarnih dejavnostih po kraju bivanja 1976

$$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}} / 2$$

N : število delavcev v ZD leta 1976 po kraju bivanja

zaposleni delavci v terciar. dejavnostih

IGU E.Kardelja v Ljubljani, marec 82

Nosilec naloge: I.Piry

Karto izdelala: L.Vukovič